

Georg Kühlewind Alapítvány

Hetvenkettedik hírlevél

Alapítványunk 72. hírlevelében egy *Székely Anikó*val készült többrészes interjú első részét olvashatják. Az interjú most közre adott, szerkesztett változata valódi csapatmunkával készült. A kérdéseket Pál József fogalmazta és tette fel, a beszélgetésről készült hangfelvételt Szentes Gábor készítette és írta le, és ő készítette a jegyzetek egy részét is. Az életrajzi adatok összegyűjtésében Székely Anna segített, felhasználva Boskovitz Mária *Elhunyt barátaink – Száz év magyar antropozófusai* (szerzői kiadás, 2018) c. könyvét.

Fenyő Ervin

*

Interjú Székely Anikóval

I. rész

Készült: 2014.02.01.

Helyszín: Solymár, Székely Anna és Pál József lakása

72. hírlevél

Pál József: – És akkor hol laktatok, amikor négyéves voltál?

Székely Anikó: – Deák Ferenc utca 15. 3. emelet.

Pál József: – Az V. kerületben?

Székely Anikó: – Azt hiszem, a IV. kerület volt ez akkor.¹ És egy udvari szoba volt a gyerekszoba, linóleum volt a padlóján, és nem az udvarra, hanem mivel az udvar be volt építve, egy háztetőre néztünk. Innen költöztünk a Jókai tér 8-ba. Ott egy évig laktunk, aztán visszaköltöztünk az Izabella utcába, ahol én születtem. Csak az addigra már a nagyapám háza volt, és az

¹ Anikó jól emlékszik. Abban az időben a Deák Ferenc utca páratlan oldala a délre eső Belvároshoz, páros oldala az északi Lipótvároshoz tartozott. A Deák Ferenc utca volt a két kerület közötti határ. 1950. jan.1-én alakult ki a 22 kerületre osztott Nagy-Budapest. Ekkor szüntették meg a belvárosi IV. kerületet, ekkor lett a sorszám Újpesté. (Pál József kiegészítése)

² Székely Anikó szülei: Biczó Sándorné Bauer Ibolya (1904 -1989) és Biczó Sándor (1890-1979) ügyvéd; valamint két gyermekük: Anikó (1927-2018) és Iván (1924-1995)

egész család ott lakott. Tehát a nagyapámék – anyám apja, anyja –, mi², anyám nővére a harmadik lakásban, és apám anyja. Tehát négy család lakott ebben a házban. És persze mások is.

Pál József: – Ez a sarokház volt az Izabella...

Székely Anikó: – Sarokház, igen. Az Izabella és a Wesselényi utca sarkán³. A sarkon egy kocsmá volt. Szavazáskor mindig ott volt a szavazóhelyiség.

Pál József: – Azzal a sarokházzal szemben milyen színház volt akkor?

Székely Anikó: – Magyar Színháznak hívták. Akkor is Magyar Színház volt. Régi nagy színészek, Törzs Jenő⁴, Fedák Sári⁵, Turay Ida⁶. Nagyon nagy színészek játszottak ott.

Pál József: – De akkor az egy régi épület volt, amit később átépítettek.

Székely Anikó: – Igen. Szóval nagyon nagy színészek játszottak ott. Én láttam Törzs Jenőt a *III. Richárd*-ban. Olyan rettenetet keltett a fellépésével, olyan jól játszott, hogy a nagyapám, aki mellettem ült, betakarta a szememet, hogy ne lássam. Olyan hátborzongatóan játszotta a szerepet.

Székely Anna: – Hány éves voltál?

Székely Anikó: – Tíz. Engem nagyon érdekelt a dráma akkor. Úgyhogy gyakran vittek színházba.

Pál József: – És a Wesselényi utcából jártál iskolába?

Székely Anikó: – Igen. Először, amikor a bátyám⁷ negyedikes volt, a Deák téri evangélikus iskolába, ott lettem elsős. Összesen két hónapot jártam, de aztán annyira beteges lettem abban az évben: skarlát, mumpsz, hílusmirigy-megnagyobbodás, amivel hónapokig feküdtem, hogy nyáron pótvizsgát kellett tennem mindenből. Tiszta kitűnő lettem, csak két tantárgyból volt kettesem – egyes volt a legjobb. Amit a tanítónéni nem tudott felmérni valakinél, aki egész évben hiányzott – abból lettem kettes. Tornából és beszéd- és értelemgyakorlatból – mert volt egy ilyen tantárgy. Nem tudta lemérni, hogy én milyen cserfes vagyok, ugye. És akkor nyáron pótvizsgáztam. Később ugyanezzel a nagyon-nagyon aranyos tanítónővel, akit nagyon szerettem, anyám találkozott egy antropozófus csoportban. Elvirához⁸ járt.

Székely Anna: – És a nagymama járt?

Székely Anikó: – És ott együtt járt anyám és az elsős tanítónőm.

Székely Anna: – Nem is tudtam, hogy a nagymama járt antropozófus csoportba.

Székely Anikó: – Igen, igen.

Székely Anna: – Mikor volt ez?

Székely Anikó: – Hát ... többször járt. Egy ideig Elvirához, aztán Rózsi néni⁹ kértük meg, hogy a kék nagypapáék¹⁰ lakásában tartson a szülőknek csoportot. De a kék nagymama nem tudta

³ Izabella utca 11.

⁴ Törzs Jenő (1887-1946) színész, aki 1907-1923, 1925-1928 és 1932-1941 között volt a Magyar Színház tagja

⁵ Fedák Sári (1879-1955) színésznő, a korszak ünnepezt primadonnája, Molnár Ferenc író második felesége

⁶ Turay Ida (1907-1997) színésznő

⁷ Biczó Iván – adatait lásd a 34. lábjegyzetben

⁸ Papp-Kovács Elvira (kb. 1890-1972) az első magyarországi Waldorf-iskola zenetanára

⁹ Szilágyi Jenőné (1895-1988) több Steiner-könyv fordítója

¹⁰ dr. Székely István (1890-1960) gyerekorvos, Székely György apja, és felesége, Polgár Julianna (1896-1989) aki a háztartásban és férje asszisztenseként dolgozott

tolerálni, ahogy a Rózsi néni előadott. Lehet, hogy a tartalmat sem. És Erzsi¹¹ sem. Úgyhogy a csoport felbomlott. Azután... a nagymama évekig járt a hétfői csoportba¹² a kilencvenes évek elején, ha jól emlékszem. Azt tudom biztosan, hogy akkor járt, amikor Nicolaus Cusanusról¹³ tartottam egy hosszabb előadássorozatot, mert Gyurka külföldön volt.

Pál József: – De Elvira néni még a háború előtt kellett, hogy legyen, nem? Vagy a háború után?

Székely Anikó: – Én a háború után ismerkedtem csak meg az antropozófiával, tehát a nagymama se ismerte előbb. Kellner Ági¹⁴ volt az, aki eljött hozzánk, és elmondta, mi az antropozófia. Kellner Ágival egy gimnáziumba jártam, csak ő kettővel fölöttem járt. És egy nyáron egyszer egy gyereknyaralóban együtt voltunk. A legjobb barátnőjét, sajnos, deportálták, 19 éves korában meghalt. Pont Ági ellenkezője volt. Drabális, harsány. Egész más volt, mint Ági, kiegészítették egymást. Háború után kerestem fel Ágit újra, akkor még Gyurka¹⁵ deportálva volt. És nagyon nagy beszélgetéseink voltak. De nem az antropozófiáról: költészetről, a *Faust*ról. Ági akkor már elsőéves egyetemista volt. Mindig azt mondta, hogy hallgassam ki abból, amiből vizsgázni fog. És egy nagyon nehéz szigorlat előtt pont azt kérdeztem, amiből másnap felelt. Aztán amikor Gyurka hazajött, hamarosan összeházasodtunk, és a Nagyenyed utcában laktunk, az Istenhegyi út sarkán. Nagyenyed u. 16. És akkor beláttuk, elfogadtuk. De ennek előzménye is van. Ági próbálkozott velünk, amikor én 15 éves voltam és Gyurka 18. Meghívott minket Mária¹⁶ néni kissvábhegyi otthonába. Ott a hamburgi János-előadásokat olvastuk. És mi úgy jöttünk el onnan Gyurkával, hogy ezt nekünk teljesen fölösleges hallgatni, mert mi ezt mind tudjuk. Úgyhogy kicsit lenéztük ezt az egészet, hogy azt hiszik, hogy ezzel foglalkozni kell, mert hát ez annyira evidens, hogy el se mentünk többé. Háború után már sokkal szerényebbek voltunk – átmentünk egy csomó dolgon. Láttuk, hogy a világon semmit sem tudunk. Úgyhogy Ági jókor közelített meg minket ezzel. 1946. március elején Mária néni új csoportot kezdett, kezdő csoportot. És azon már részt vettünk mi is.

Pál József: – És ki volt Mária néni?

Székely Anikó: – Nagy Emilné Göllner Mária. Akkor ő vöröskeresztes egyenruhában volt, a Vöröskereszt munkájában vett részt. És sajnos egy vöröskeresztes gyerekcsoporttal december végén elindult Olaszországba a Jankovichnéval együtt ...

Pál József: – 44-ben?

Székely Anikó: – 46-ban. És soha többé nem tért vissza. Ugye, onnan a vöröskeresztes csoport hazajött Maricával, Jankovichnéval. Akkor még nem Jankovichné. Dalmai Marica¹⁷ volt. Mária néni pedig elment Dornach-ba, és ott élt élete végéig

Székely Anna: – A...

Székely Anikó: – Göllner Mária, igen. Nagyon mély emléket hagyott bennünk. Úgyhogy amikor Miska¹⁸ született, megkértük legyen ő a keresztanyja. Nagyon aranyosan elvállalta, és azt mondta, hogy válasszunk mellé fiatalabbakat is, akik itt vannak Magyarországon. Írt egy nagyon szép levelet is akkor.

¹¹ Székely Erzsébet (*1930) vegyész-mérnök, Székely György húga.

¹² Hétfői csoport: Székely György csoportja.

¹³ Nicolaus Cusanus [németül: Nikolaus von Kues] (1401-1464) német bíboros, teológus, filozófus, természettudós

¹⁴ dr. Kellner Ágnes (1925-2014) vegyész; több Steiner-könyv fordítója

¹⁵ Székely György (1924-2006) Székely Anikó férje, írói nevén Georg Kühlewind

¹⁶ Nagy Emilné, Göllner Mária (1894-1982) a magyarországi Waldorf-pedagógiai mozgalom alapítója.

¹⁷ Jankovich Lajosné Dalmai Marica (1912-2000) gyógypedagógus

¹⁸ Székely Mária, Anikó idősebb lányának családon belül használt beceneve

Pál József: – Miskának ő a keresztmamája?

Székely Anikó: – Igen, igen. Utána választottuk a Mária néni öccsét, Göllner Lajost¹⁹ és a feleségét²⁰. A Babónak²¹ is ők a keresztszülei.

Pál József: – De akkor ők már jócskán kint laktak Svájcban ezek szerint?

Székely Anikó: – Nem, Göllner Lajos itt élt.

Pál József: – Göllner Lajos igen, de Göllner Mária, akkor, amikor Miska született...

Székely Anikó: – Akkor már kint élt. Ez 1949 volt, s ő 46-ban ment ki. Igen. Úgy zajlott az én megérkezésem Mária néni csoportjába 1946-ban, hogy egy mérhetetlenül hatalmas szennyest, és azzal ültem le a székek közé. Mert nekem nem volt teknőm. De anyámnak volt. És megbeszéltük, hogy az előadás után odaviszem a szennyest, és ott fogjuk kimosni. Hát ez hozzá tartozott a 46-os időkhöz. Mária néni a metamorfózisról beszélt. Csodálatos előadás volt. Ezzel tulajdonképpen előkészítette a halál utáni életről szóló gondolatokat. Amellett a szabad erőknek egyre fokozódó megjelenését az emberben, és a vitális erők csökkenését az életkor emelkedésével. Tehát egy ilyen hullámzó–alakuló létet vázolt elénk szellemi és fizikai vonalon. Ezzel lazította azt az iskolás gondolkodást, amivel megjelentünk az előadásán egy porosz jellegű oktatási életszakasz után.

Pál József: – És Mária néni hány éves volt akkor, 46-ban?

Székely Anikó: – Ötven körül.

Pál József: – Akkor már ötven...

Székely Anikó: – Három nagy fiú anyja. Nagy István²², aki zenész lett, Sándor, aki kint él Ausztráliában, és Kristóf, aki akkor 15 éves volt. Rendkívül beteges, szívbeteg fiú volt, vele együtt ment ki Svájcba. De a többiek itt maradtak. és a férje is itt maradt, aki miniszter volt valamikor, ha jól tudom, pénzügyminiszter, Nagy Emil²³. Igen. Rendkívül lojális, szociális érzelmű öregúr.

Pál József: – És Mária néni hogyan ismerkedett meg az antropozófiával?

Székely Anikó: – Úgy, hogy Németországba tett egy utazást, talán 1920-ban, de ebben nem vagyok egészen biztos. És kiszállt egy pályaudvaron, azt hiszem, Bécsben. És a pályaudvaron volt egy könyvkereskedés. És ott ő benyúlt egy könyvért. Rudolf Steiner: *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten*,²⁴ Kinyitotta. Hol lehet ezt az embert megtalálni? Nem jött haza, és egy barátnőjén keresztül, azt hiszem, még ott megtudta, hogy hol van Steiner, és akkor személyes ismeretséget kötöttek. És tanítványa lett, tanult tőle. És nyilván akkor határozta el, hogy ő ezt Magyarországon elmondja. Nem akarom azt a csúnya szót használni, hogy népszerűsíti.

Pál József: – Hány ember volt 46-ban Mária néni csoportjában? Kikre emlékszel, kik jártak oda? Az is a Svábhegyen volt még?

¹⁹ Göllner Lajos (1898-1982) orvos

²⁰ Gallasz Mária (meghalt 1963-ban), Göllner Lajos első feleségéről van szó. Göllner Lajos később újra nősült.

²¹ Székely Anna, Anikó fiatalabb lányának családon belül használt beceneve

²² Vámosi Nagy István (1918-1992) zenetörténész

²³ Vámosi Nagy Emil (1871-1956) ügyvéd, politikus, igazságügyminiszter

²⁴ Rudolf Steiner: *Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?* GA 10; magyarul több kiadása is van, ezek közül az egyik: *Hogyan jutunk a magasabb világok megismeréséhez?* Jáspis kiadó, Budapest, 1992.

Székely Anikó: Nem, ez Pirinél²⁵ volt. Svéd Piri, varrónő, divatszalonja volt. Nála tanult varrni Göröntsér Zsuzsa²⁶ is. Göröntsér Zsuzsát négyhónapos korában az apja nevelőszülőknek adta. A nevelőszülők hihetetlen gazdagok voltak, de úgy elszegényedtek, hogy amikor Zsuzsa 13 éves lett, visszaadták az apjának. Zsuzsa négyhónapos volt, amikor az édesanyja meghalt, és az apja ott maradt egyedül három gyerekkel. Zsuzsának nagyon-nagyon nehéz sora volt, mert az apját, ugye, szinte nem is ismerte. És ahol nevelkedett, egy idő után ott is nagyon nagy anyagi nehézségek voltak. És akkor 13 éves korában elhatározta, hogy megkeresi az anyját a szellemi világban. Az nem létezik, hogy az anyja csak úgy elment. És ezzel az erős akarattal élt, amíg, ha jól tudom, 15 éves korában Svéd Pirihez került, aki antropozófus volt. Egy alkalommal hallotta beszélni a halál utáni életről. Így került az antropozófiához.

Pál József: – És kik voltak még a csoportban? Hányan voltak akkor?

Székely Anikó: – Hát olyan huszonöten. Sándor Feri²⁷ jött valamivel később. Hídvégi Gyuszi²⁸ – ezek az emberek már nem élnek.

Pál József: – Kellner Ági nyilván ott volt.

Székely Anikó: – Kellner Ági, természetesen igen.

Székely Anna: – Maricáék²⁹, Marica?

Székely Anikó: – Maricáék ott voltak, de ők nem voltak kezdők. Marica akkor 34 éves volt. Marica anyja festőművésznő volt, Adrienn³⁰. A Völgy utcában laktak, csak a 6-os számban. Akkor volt köztünk egy ikertestvérpár, akivel én gimnáziumban együtt jártam. Ők fölöttem jártak. Aztán volt ott egy Dán Jenő³¹ nevű ügyvéd. Göröntsér Marci³², aki akkor végezte a Ze-neakadémia utolsó évét, mint hegedűs. És bizony minket sorra járt, hogy adjunk össze neki pénzt a tandíjára, mert el se tudja kezdeni az évet. Végül, hogy a hegedűt elvégezte-e, nem tudom, de egész életében ütőhangszeresként dolgozott a Rádiózenekarban. Többféle ütőhangszeres. Azt a sarkot kezelte, amiben az ütőhangszerek voltak.

Pál József: – Ez már a Völgy utcában volt? Ez a Piri ...

Székely Anikó: – Az Aulich utcában. Először Svéd Pirinél voltak az előadások. Utána az Aulich utcában, ahol egy hatalmas szoba volt. Piri lakása kicsi volt. Egy nyáron a Mária néni az egész csoportot meghívta a kissvábhegyi kertbe, hogy Steffen³³ *Pestalozzi*-drámáját felolvassuk. Hát az a kert úgy nézett akkor ki, mintha 1910-ben lennénk. A bokrok alatt napernyős öreg nénik vártak az előadásra, és egy kavicsos úton kellett végig mennünk. Az öreg nénik beszélgettek, napellenzővel, legyezővel – fantasztikus látvány volt. És a végén megkezdődött az előadás. Mária néni otthona, kerti háza előtt volt egy úszómedence. Padokat állított mögé. És az előadás olyan hihetetlen unalmas volt, hogy a félidőben fölálltunk és elmentünk. És akkor Mária néni kicsit csalódottan kérdezte: „Elmennek?” Mi nagyon határozottan mondtuk: „Igen, elmenyünk”.

Székely Anna: – És Iván³⁴ ott volt?

²⁵ Svéd (Schwéd) Piroška (1909 k.- 1957) színésznő

²⁶ Göröntsér Mártonné Kalmár Zsuzsa (1924-2020)

²⁷ Sándor Ferenc (†1996/97) fizikus. Baleset érte.

²⁸ Hídvégi Gyula (1911-2000) gyógyszerész

²⁹ Jankovich Lajos (1914-1975) mérnök és felesége, Dalmai Marica (adatai lásd a 17. lábjegyzetben)

³⁰ Dalmai Elemérné Károlyi Adrienn (†1951) festőművész, szobrász

³¹ Dán (Deutsch) Jenő (†1986)

³² Göröntsér Márton (1919-2015)

³³ Albert Steffen (1884-1963) svájci költő, drámaíró, festő

³⁴ Biczó Iván (1924-1995) Székely Anikó bátyja. A rendszerváltástól haláláig a Jáspis Kiadót vezetője, Rudolf Steiner (1861-1925) és Massimo Scaligero (1906-1980) könyveinek kiadója. A könyveket maga fordította.

Székely Anikó: – Nem. Mi akkor 22, 19 évesek voltunk. 18-19 voltam én. És Iván nem tudott semmiről. Az antropozófia nekünk annyira szent titok volt, hogy nem tudtunk róla beszélni. Egyrészt mert volt bennünk félelem, hogy visszautasításra találunk, ami elviselhetetlen lett volna. Főleg Iván részéről, aki a legjobb barátunk volt. S amikor 23 évesek lettek a fiúk, akkor Iván eljött hozzánk a Tolbuhin körútra, ami ma Vámház körút. A Vámház körút és a Veres Pálné utca sarkán laktunk akkor. A Veres Pálné utcára nézett az ablakunk. Gyurka és én karácsonyfát díszítettünk. És jött Iván, ő is bekapcsolódott. S akkor úgy éreztük, hogy most, ennél a karácsonyfa-díszítésnél el lehet mondani. És Iván, mint a szivacs, még olyat nem láttam. „Tényleg? Hát ez így van! Hát ez pont így van! Hát ez egyszerű!” Szóval hihetetlen, mint aki ráismert valóban. És rengeteg kérdése volt. Azonnal felfogta, hogy morálisan dolgozni kell. Morálisan. Úgyhogy másnap szakított a barátnőjével, akivel addig jól megvoltak, de ez a lány kommunista volt. És Iván azonnal azt érezte, hogy ezzel a tanítással soha nem fog tudni mit kezdeni. Legalábbis akkor így gondolta. Azonnal szakított vele. Tényleg átalakította az életét. És azonnal járnivaló kezdett Rózsi néni csoportjába. Mária néni eltávozását követően Rózsi néni folytatta, ő tartotta a csoportokat, de nem szabad előadásokat tartott, hanem *A világ, a Föld és az ember* c. könyvet olvastuk. Ez a csoport a Szent István körúton volt, Bogyó Panni³⁵ otthonában, akinek egy kicsi gyereke volt már, vagy épp akkoriban született. És a csoportban ott volt Göröntsér Marci, Göröntsér Zsuzsa, Bogyó Panni, Iván, meg Gyurkával mi ketten...

Pál József: – Kellner Ági?

Székely Anikó: – Kellner Ági, Blaskovits Márti³⁶, aki még él szintén. Hédi, Rosenberg Hédi...

Pál József: – Hédi is ott volt, tényleg?

Székely Anikó: – Hát ez volt az úgynevezett Jugendgruppe!³⁷

Székely Anna: – És ki Rózsi néni?

Székely Anikó: – Rózsi néni Szilágyi Jenőné, akkoriban 50-55 éves, és még a háború előtti antropozófiai munkában is részt vett. Úgy tudom, többször járt külföldön is. Mária néni munkatársa volt. Elvira szintén. Úgy működött, mint antropozófus tanító.

Pál József: – De ők már a háború előtt is, ugye?

Székely Anikó: – Elvira is, és Rózsi néni is. Rózsi néni akkor még nem tartott csoportokat. Azt hiszem, amíg Mária néni Magyarországon volt, nem, és nagyon megdöbben, amikor Mária néni megkérte: tartson csoportot. Török Sándor³⁸ elmaradhatatlan figurája volt az antropozófiai csoportnak. Nem a Jugendgruppénak, hanem ami szépen-lassan Zweiggé alakult. Tehát egyre bővült. És akkor az emberek kérni kezdték tagságukat a Társaságba. 1947-ben lettünk tagok. Rengetegen akkor. Jankovich Lajos, Kellner Ági, Iván, Gyurka, én. És akkor a dornachi társaságnak lettünk tagjai, mert nem volt Magyarországon antropozófiai társaság. Dornachból kaptunk egy rózsaszín cédulát, hogy oda tartozunk. Nagyon nagy titokban hozták át ezt a kartonpapírt.

Pál József: – Ez már az ötvenes évek eleje?

Székely Anikó: – Nem, ez 1947.

Pál József: – Akkor már a Tolbuhin körúton laktatok?

Székely Anikó: – Igen, 46 őszén költöztünk oda, egy úgynevezett társbérletbe. Ez egy két szoba konyhás lakás volt. De volt ott egy személyzeti szoba is. Az egyik szobában egy öreg néni, a

³⁵ Bogyó Lajosné Gonda Anna (†1978) kivándorolt Kanadába

³⁶ Nincs róla életrajzi adatunk.

³⁷ Ifjúsági csoport.

³⁸ Török Sándor (1904-1985) író, újság- és drámaíró

Zilzer néni lakott, a másik szobában meg mi. Úgyhogy amikor Miska született, megkértük Zilzer nénit, hogy költözzön a személyzeti szobába, ami körülbelül akkora volt, mint ez a második szoba, hogy Miskának legyen egy külön helye. Na, most úgy költözött Zilzer néni a személyzetibe, hogy megtartotta annak a másik szobának a felét is. Volt tehát egy lefüggönyözött része ennek a másik szobának, és a nem lefüggönyözött rész, az ablak felőli két méter volt Miska szobája. Télen odaköltözött a mi szobánkba, mert nem tudtunk két szobát fűteni. Ez volt a Tolbuhin körúton. 46-tól 50-ig laktunk ott, amíg be nem fejeztük az egyetemet. Aztán a Pasaréti útra költöztünk. 1950-től 1960-ig laktunk ott. Tíz évig.

Pál József: – És ezek az előadások, összejövetelek, hogy zajlottak? Rózsi néni vagy a Mária néni olvasott?

Székely Anikó: – Igen, olvasott. Az előadások mellett az antropozófiai élet úgy zajlott, hogy karácsonykor előadtuk a karácsonyi játékot, ami három részből állt. *Pásztorjáték*, a *Paradicsomi- és Három király-játék*. És volt úgy, hogy ezt a Pasaréti úton adtuk elő. Akkor már a mi gyerekeink is részt vettek hallgatóként, és nagyon meg voltak rémülve, mikor az anyjukat jelmezben látták. Mert nem tudták hova tenni, hogy én hol Mária, hol meg angyal voltam. De ezt megelőzően, amikor a Tolbuhin körúton laktunk, úgy készültünk a karácsonyi játékra, hogy valamelyik lakásban adjuk elő. Ott nem lehetett, mert zsúfoltan voltunk. Gyerekágy, kályha, könyvszekrény, zongora, mind egy kicsi szobában. Mégis ott próbáltunk. Egy később híres operaénekesnő – pillanat, mindjárt eszembe jut a neve, mezzoszoprán – volt Mária, én voltam az angyal. És a játék úgy kezdődik, hogy körbe jár az egész csoport és énekel. Németül adtuk elő, még nem volt magyar fordítás. És bukdácsoltunk az asztal, a rekamié, a zongora és a gyerekágy körül. Az egész társaság. Török Sándor, Iván és Gyuri volt a három pásztor. És Török Sándor azt találta ki, hogy egy idős antropozófus, egy német származású nő, Steinacker Sándor felesége³⁹ legyen a rendező, akiről azt mondták, hogy komoly beavatásban volt része. Már nem él. És kitalálták, hogy a gyerekágy körül legyen a három pásztor jelenete, és egy valóságos gyerek felett mondták el: „Begrüßet seist du, Kindelein zart!”⁴⁰ Sorban mondták egymás után. És emlékszem: Török Sándorban annyi áhítat volt! Hónapokig gyakoroltak. Ez nem úgy volt, mint ma egyes helyeken, hogy kvázi összedobják a karácsonyi játékot. Tényleg hónapokig gyakorolták például a letérdelést a gyerek előtt. Az egy komoly művelet volt. És a három pásztor a mókázást nem röhögte el, nem volt semmi kirobbanó, hanem inkább valami mérték volt benne. És rengeteg humor. Nagyon szépek voltak ezek a karácsonyi játékok. Az egyik alkalommal Mária is állapotos volt, meg én is mint angyal állapotos voltam, és a színpadon mind a ketten nagy hassal vonultunk! Mindjárt eszembe jut a neve. Judit, Sándor Judit⁴¹! Ő lett később híres operaénekesnő, ő játszotta Mária-t. Ma is ismert. Nem tudom, él-e még.

Pál József: – És voltak akkor már magyar Steiner-fordítások?

Székely Anikó: – Voltak. Még valami eszembe jut a karácsonyi játékról. Egy időben egy Karcag Gyuri⁴² nevű embernél volt a karácsonyi játék a Donát utcában. Földszinti lakása volt. És a próbák alatt valaki mindig föl-alá sétált az utcán, hogy nem hallatszanak-e ki a dalok. Ami a Steiner-fordításokat illeti: Rózsi néni fordított. A Genius ki is adta őket. A *Wie erlangt man-t* például, a *Theosophie*⁴³-t, és lehet, hogy még más is.

³⁹ Steinhacker Sándorné Ameli Aicher (1889-1970) nyelvtanár

⁴⁰ Üdvözlégy, törekeny kisgyermek!

⁴¹ Sándor Judit (1923-2008) a Magyar Állami Operaház Kossuth-díjas magánénekes

⁴² Nincs róla életrajzi adatunk.

⁴³ Rudolf Steiner: *Theosophie*. GA 9. Magyarul: *A világ is az ember szellemi megismerésének alapelemei* (Genius Kiadó, dátum nélkül)

Székely Anna: – A világ, a Föld és az ember...⁴⁴

Székely Anikó: – Igen. És két előadás még: egy a Goethe-meséről⁴⁵, és egy másik a praktikus gondolkodásról.

Pál József: – És akkor ebből valami beszélgetés alakult ki?

Székely Anikó: – Igen, mindig az olvasás folyamán. Én főleg a fiatalok csoportjába jártam. Volt olyan, aki egyszer eljött és soha többé. És sokszor váltottuk a lakásokat. Azért, mert féltünk, hogy figyelnek minket. Tíz ember csoportosan...⁴⁶. Nem is egy időben jöttünk. Ha fél hétre hirdettük, már fél ötör szállingózni kezdtek az emberek. Jött két ember, fél óra múlva három. Szóval ezt megbeszéltük. Természetesen rendkívül pontosnak kellett lenni ezzel a szállingózással. S ugyanígy mentünk el. Volt egy nagyon jó helyünk. A Brezno közben, ahol a Bogyó Panniék laktak, akik aztán 56-ban disszidáltak. Ma már nem élnek. Ő sem él és a férje sem. A három lányuk pedig külföldön él. Egyikük a salzburgi Waldorf-iskola hegedűtanára. A Brezno közben, a Sashegyen volt a villájuk. Elhagyatott környék volt.

Pál József: – Akkor ez az 50-es évek, nem?

Székely Anikó: – Igen, igen, ezek az 50-es évek voltak.

Pál József: – Lehet, hogy figyeltek titeket, csak ártatlannak ítélték. Nem lehet tudni.

Székely Anikó: –Tényleg nem lehet tudni. De bármilyen gyanús jelet észrevettünk, azonnal helyet változtattunk. Mondjuk, hogy épp kijött a szomszéd, amikor kinyílt az ajtó, és látszott, hogy ott több ember együtt van. Akkor már elmentünk máshova. Egy ideig a Tolbuhin körúton is voltunk. Bár ott a gangra nyílt a lakásajtó. Tehát minden lakó látta, hogy mi van. De hát hozzánk, egyetemi hallgatókhoz, sok diák is jött. Én görögöt tanítottam a történelem szakosoknak, mert nekik vizsgáznuk kellett latinból és görögből. Nagyon kevés görögszakos hallgató volt. Tizenhárman voltunk négy évfolyamban. És mindenkinek voltak tanítványai, mert a történelem szakosok rengetegen voltak. Úgyhogy hozzám is járt egy csoport. Úgy négy-négy diák jött hozzám. Megszokhatta a ház, hogy járnak hozzánk fiatalok.

*Pál József: – És ezeken az előadásokon nem került szóba, hogy tudati gyakorlatok is vannak? Vagy ha a *Wie erlangt man*-t olvasták, gondolom, valamilyen módon csak kipróbálták, nem?*

Székely Anikó: – Igazából senki se ment ennek a mélyére. Nem felejttem el, hogy Elvira egyszer nagy körben, egy Aulich utcai összejövetelen, miután Mária néni elment, figyelmeztette a társaságot, hogy a meditáció nagyon veszélyes dolog, senki ne próbálkozzon vele! Arra is emlékszem, hogy egy másik csoportban, ahol szó volt a koncentrációról, az előadók – nem akarok nevet mondani – megfogalmazták a gyakorlatot oly módon, hogy nézni kell a tárgyat. Én sokáig próbálkoztam ezzel. Nem tudom, Mária néni ehhez hogyan viszonyult. Hogy nézni vagy nem nézni. Mert mielőtt elment, meghívott minket, Gyurkát meg engem, hogy ő úgy látja jónak, hogy mi kezdjük el a gyakorlatokat. Gyurka eleget tett a meghívásnak. Én pedig azt mondtam, hogy én 18 éves vagyok vagy 19 – engem hagyjanak békén! Én nem gyakorolok. És nem mentem el. Ezt a hibát Karl König⁴⁷ is elkövette, aki Steiner korában élt, és soha nem ment el, amikor Steiner hívta. És aztán az egész életét az antropozófiának szentelte. Nem volt itt az ideje. Emlékszem is, amikor ezt kijelentettem – hagyjanak békén! Igen.

Pál József: – És Elvira néni vajon miért ítélte veszélyesnek a ...

⁴⁴ Rudolf Steiner: *Welt, Erde und Mensch*. GA 105. Magyarul: *A világ, a Föld és az ember* (Genius Kiadó, Budapest, dátum nélkül)

⁴⁵ Johann Wolfgang Goethe: *A zöld kígyó és a szép liliom*

⁴⁶ Célzás a korabeli gyülekezési tilalomra.

⁴⁷ Karl König (1902-1966) gyerekorvos, gyógypedagógus, a Camphill mozgalom alapítója

Székely Anikó: – Ezt nem tudom. Gyurka szerint egyetlen veszély van csak, ha az ember nem csinálja...

Pál József: – De ez érdekes felfogás, mert Steiner nem írja, hogy nézni kell egy tárgyat. Pont azt mondja, hogy gondoljunk egy tárgyra, nem? A *Geheimwissenschaft* -ban⁴⁸...

Székely Anikó: – Nem csak ott. Meg az *Anweisungen für eine esoterische*⁴⁹, az úgynevezett lila könyvben. És mindig gondolkodás-kontrollról ír, amellet külön ír az észlelési gyakorlatokról, a *Wie erlangt man*-ban például.

Székely Anna: – De az észlelési gyakorlatok esetében nem ember alkotta tárgyakra gondol.

Székely Anikó: – Úgy van.

*

⁴⁸ Rudolf Steiner: *Die Geheimwissenschaft im Umriss*. GA 13. Magyarul: *A szellemtudomány körvonalai*. (Mandala Kiadó, Budapest, 2016)

⁴⁹ Rudolf Steiner: *Anweisungen für eine esoterische Schulung*. GA 245. Magyar kiadása még nincs.